

Feminisme en spiritualiteit: van tweedracht naar eendracht

Bijdrage aan het forum Feminisme en spiritualiteit op 9 februari 2009 van Annine van der Meer

Wat is feminisme, wat is spiritualiteit?

Het feminisme van de 21^e eeuw staat voor de beweging die ijvert voor gelijkberechtiging en gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen in gezin en samenleving.

Binnen het feminisme van de vorige eeuw heeft zich vanaf 1970 de feministische theologie ontwikkeld. In de jaren zeventig bedreef men feministische theologie louter in een academische setting. Dat had tot gevolg dat men theologiseerde en theoretiseerde en aanvankelijk weinig open stond voor de praktische uitwerking van al dat getheoretiseerde dat in de sfeer van de eigen ervaring en beleving lag en dat samengevat werd onder de noemer 'spiritualiteit'.

Spiritualiteit -en dus ook feministische spiritualiteit- staat voor de beweging naar heelheid en integratie en heeft te maken met zelfverwerkelijking. Het is het zoeken naar en het ervaren van die innerlijke heelmakende dimensie van het bestaan die in staat stelt de verbondenheid met al wat leeft en met de hele kosmos te voelen en ervaren (Anne-Marie Korte, '(Feministische) theologie en feministische spiritualiteit: "in de geest van het lichaam"', *Theologie en spiritualiteit: het gesprek heropend*. Peter de Mey en Jacques Haers (red.), Leuven, Voorburg, 2004, 175-193, 184, 186, 189).

In den beginne: een haat-liefde-verhouding tussen feministisch-theologen en spirituelen

In de feministische spiritualiteit leven eind vorige eeuw stromingen als de godinverering, de hekserij en de natuurrituelen. Stromingen die men wel samenvat onder de noemer: neopaganisme (van *neo* of 'nieuw' en *paganus* of 'van het platteland' of in negatieve inkleuring 'boers' of 'simpel' en 'eenvoudig' tegenover 'stads' in de zin van 'beschaafd'). De paganistische stromingen hebben in de marge van de westers-christelijke cultuur voortbestaan en horen niet tot de hoofdstroom van het officiële en traditionele christendom. Hier vind je de verliezers die juist vanuit hun marginale positie kritiek leverden op de hoofdstroom. Binnen

de groep verliezers is de groep verliesters groot. Aanvankelijk staat de feministische theologie hier niet voor open omdat men net als het traditionele christendom huiverig is voor magie, afgoderij en bijgeloof. Met deze termen werd het gedachtegoed van heidense volken 'afgedaan'. Academische en blanke feministisch-theologen van het eerste uur zijn bezig het traditionele christendom van binnen uit te hervormen. Tussen de feministische theologie en de feministische spiritualiteit leeft er daarom in de jaren 70 van de vorige eeuw een spanningsveld. Feministische theologen van het eerste uur zoals Mary Daly, Carol Christ en Naomi Goldenberg keren de feministische theologie al snel de rug toe en stappen over naar de spiritualiteitsbeweging (Carol Christ, 'Als wij het leven niet liefhebben. Spiritualiteit en ethiek in het nieuwe millennium', *In de kracht van Wijsheid. Feministische spiritualiteit van de strijd. Concilium* 2000 dl 5, 90-98; Korte, 187).

In den beginne: feministische theologie staat ook afwijzend tegenover de gnosis

Aanvankelijk bestaat er binnen de kringen van de feministische theologie ook kritiek op de zogenaamd vrouwvijandige beeldspraak en taal in de gnostische teksten die in 1945 bij Nag Hammadi in Boven-Egypte zijn teruggevonden. In hun ogen spreken de samenstellers van de teksten en ook de gnostische Sophia een te mannelijke taal waarbij het vrouwelijke als marginaal en van ondergeschikt belang wordt afgedaan. Men gaat daarbij voorbij aan iets wat in de teksten veel belangrijker is namelijk de positie van de goddelijke Sophia als gelijkwaardige partner van de hoogste God. Met het bekende badwater wordt het teruggevonden kind weggegooid. Daarna is 'de' gnosis ten onrechte als vrouwvijandig de geschiedenis ingegaan en vervolgens door een aantal feministische theologen ten onrechte afgeschreven (Annine van der Meer, *Van Sophia tot Maria*, A3-boeken, Geesteren, 2008, 292). Men heeft geen oog gehad voor de mysterie- en inwijdingstraditie die hier binnen het oerchristendom bloot kwam te liggen. Men was nog altijd huiverig voor begrippen als mystiek en eenheidsbewustzijn.

De kentering vanaf de jaren negentig: herwaardering voor het neopaganisme en de gnosis

Sinds 1990 zijn zowel het neopaganisme als oerchristendom aan historisch onderzoek onderworpen. De inzichten omtrent beiden zijn herzien. De opgravingen in 1945 maken duidelijk dat het oerchristendom een esoterisch karakter heeft gehad en dat dit niet in tegenspraak is en zelfs overeenkomt met het esoterische en mystieke gedachtegoed van de heidense religies (Wouter Hanegraaff, *New Age Religion and Western Culture*, Leiden, 1996, 77).

Ook het neopaganisme blijkt niet bedreigend maar tolerant en respectvol naar andere religies en veel minder van het oudste christendom te verschillen dan men aanvankelijk dacht. Net als het paganisme kent het gnostische oerchristendom ook een mysterie karakter. Sinds kort staan de neopaganist en de christen niet meer tegenover elkaar (Joanne E. Pearson, *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*, 'neopaganism', 829).

De invloed van niet-westerse theologie op feminisme en spiritualiteit

Met name door de invloed van niet-westerse feministisch theologen voor wie theologie en spiritualiteit als de theoretische en praktische kanten van een en dezelfde medaille een eenheid vormen, is in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw de feministische theologie bevrucht door onderwerpen die binnen het feminisme en de feministische spiritualiteit leven. Er vindt een kruisbestuiving plaats (Silvia Schroer, 'De Rechtvaardigheid van Wijsheid. Bijbelse wijsheidstradities en feministisch discours', *In de kracht van Wijsheid. Feministische spiritualiteit van de strijd*. Concilium 2000 dl 5, 65-75).

Begrippen als lichamelijke, positieve waardering van vrouwelijkheid, vruchtbaarheid, intuïtie en natuurbeleving worden door de feministische spiritualiteit de wereld van het feminisme ingevoerd (Anne-Marie Korte, '(Feministische) theologie en feministische spiritualiteit: 'in de geest van het lichaam'', *Theologie en spiritualiteit: het gesprek heropend*. Peter de Mey en Jacques Haers (red.), Leuven, Voorburg, 2004, 175-193, 187, 188). Uiteindelijk zal ook de feministische theologie hierin meegroeien. Momenteel stimuleren het feminisme en de milieubeweging het neopaganisme omdat er onder invloed van het traditionele christendom veel heidense wijsheid verloren is gegaan, die teruggevonden moet worden.

Eendracht maakt macht

Ook is er vanuit het spirituele feminisme nieuwe aandacht voor de teruggevonden gnostische teksten waarin een oeroude wijsheidstraditie spreekt. Deze tradities waren bekend in oude culturen waarin het vrouwelijke en de vrouwen toonaangevend waren. De onlangs opgerichte Academie PanSophia kenniscentrum matriarchaat en eenheidsbewustzijn hoopt met haar onderzoek en onderwijs bij te dragen aan een verdere synthese tussen de wijsheidstradities binnen het neopaganisme, de niet-westerse spiritualiteit en het esoterische christendom.

Annine van der meer